

національний проєкт Дія. URL: https://business.diia.gov.ua/uploads/6/32044-biznes_2023_hvila_12.pdf (дата звернення: 07.03.2025).

4. Стан та перспективи розвитку малого та середнього бізнесу в Україні: результати дослідження. Економічна правда. 2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/05/1/699634> (дата звернення: 07.03.2025).

5. У червні українці відкрили рекордну кількість ФОПів за останні три роки. Opendatabot. 2023. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/fop-record-2023> (дата звернення: 07.03.2025).

6. Дослідження стану та потреб бізнесу в умовах війни: результати опитування в грудні 2023 — січні 2024 року / Дія МСП. URL: <https://business.diia.gov.ua/en/cases/novini/doslidzenna-stanu-ta-potreb-biznesu-v-umovah-vijni-rezultati-opituvanna-v-grudni-2023-sicni-2024-roku> (дата звернення: 07.03.2025).

Мартинюк Ілля

Здобувач першого рівня вищої освіти
кафедри політології політології та державного управління.
Донецький національний університет імені Василя Стуса
(керівник ст.викл. Михайло Дубель)

ПЕРВИННЕ НАКОПИЧЕННЯ КАПІТАЛУ В ІСПАНСЬКІЙ КОЛОНІАЛЬНІЙ ІМПЕРІЇ, АСПЕКТИ ПОСТКОЛОНІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ІСПАНІЇ

Дослідження первинного накопичення капіталу в Іспанській колоніальній імперії є надзвичайно актуальним, оскільки воно дозволяє зрозуміти не лише економічні механізми, які сприяли формуванню світової капіталістичної системи, а й їхній вплив на сучасні економічні структури постколоніальних країн. Іспанія стала одним із головних центрів акумуляції багатств у XVI–XVII століттях, що спричинило значні зміни в європейській та світовій економіці. Аналіз цих процесів допомагає виявити закономірності становлення капіталізму та його наслідки для сучасних глобальних економічних відносин.

Поняття первинного накопичення капіталу набуло великого значення в історії економічних процесів, особливо з точки зору розвитку сучасного капіталізму. Іспанська колоніальна імперія стала однією з перших великих імперій, в рамках якої були застосовані специфічні механізми примітивного накопичення, що забезпечили подальший розвиток економічної системи

Європи. Розуміння цих процесів є ключовим для аналізу трансформації світової економіки в умовах колоніалізму та меркантилізму.

Іспанія, здобувши нові території після відкриття Америки, швидко впровадила політику меркантилізму, спрямовану на максимізацію державного багатства за рахунок колоніальних ресурсів. Цей підхід передбачав централізоване управління економічними процесами та систематичне накопичення капіталу для забезпечення конкурентоспроможності держави на європейській арені. Саме ця політика стала основою для подальшого економічного зростання Іспанії в XVI–XVII століттях. Формування соціальних інститутів, зокрема системи **енком'єнда**, дозволило іспанським колонізаторам організувати примусову працю місцевого населення. Це стало важливим чинником не лише в економічній експлуатації колоній, а й у формуванні соціальних структур, що згодом вплинули на еволюцію капіталістичних відносин як у метрополії, так і в колоніях [2, с. 230-235].

Одним із ключових джерел накопичення капіталу було видобуток золота та срібла на територіях Нового Світу. Гірничодобувна діяльність у таких регіонах, як Перу та Мексика, забезпечувала величезні припливи коштів до Іспанії, що дозволяло фінансувати військові кампанії, державний апарат та інші економічні ініціативи. Зокрема, система **Мітуриа** (наглядна система видобутку та розподілу ресурсів) забезпечувала державний контроль над видобутком і гарантувала, що частина отриманих доходів надходила до казни. Саме завдяки цій системі Іспанія змогла накопичити значні резерви капіталу, що стали базою для подальших економічних перетворень [2, с. 232].

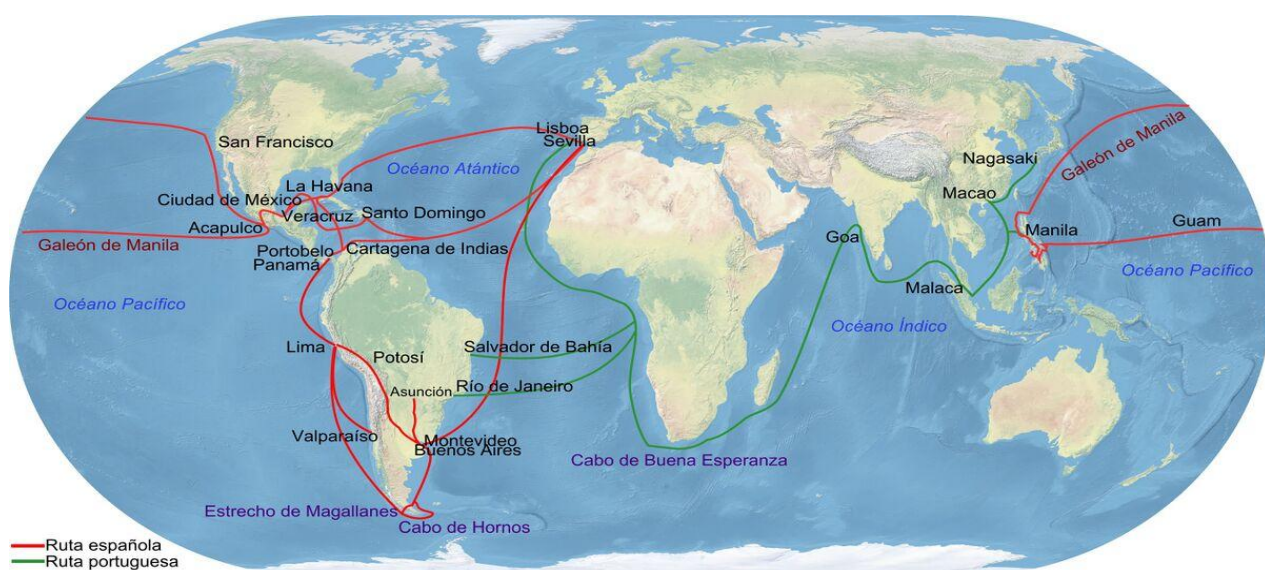

Рис. 1. Торгівельні маршрути Іспанської колоніальної імперії

Система енком'єнда передбачала передачу місцевим іспанським колоністам права використовувати працю корінних народів. Це дозволяло не лише організовувати примусову працю, а й експлуатувати значні трудові ресурси за мінімальну оплату або взагалі без неї. Концепція примітивного накопичення базується саме на таких експлуататорських механізмах, які дозволяли забезпечити початковий приплив капіталу для модернізації виробничих процесів [4, с. 47-53].

Іншим важливим чинником стало встановлення земельних монополій. Іспанська монархія надавала привілеї окремим родинам та підприємцям на володіння великими площами землі, що дозволяло консолідувати економічну владу та сприяти накопиченню приватного капіталу. Така система забезпечувала контроль над ключовими галузями виробництва, торгівлі та сільського господарства, що, у свою чергу, стимулювало розвиток ринкових відносин і стимулювало модернізацію економіки. Інституційні механізми колоніальної політики стали основою для формування ранніх капіталістичних відносин, що пізніше трансформувалися у сучасні ринкові системи [6, с. 221-227].

Первинне накопичення капіталу в Іспанській імперії створило фінансову базу, яка дозволила не лише забезпечити державне управління, а й сприяла розвитку банківської системи, торгівлі та інвестиційних процесів. За рахунок значних припливів срібла та золота з колоній, Іспанія змогла активно брати участь у формуванні європейської економічної системи, яка згодом еволюціонувала у класичний капіталізм [4, с. 50].

Системи примусової праці та монопольного володіння землею мали довгострокові соціальні наслідки. Вони сприяли формуванню жорстко структурованого суспільства, де економічна влада зосереджувалася в руках невеликої еліти. Це, з одного боку, сприяло ефективному накопиченню капіталу, а з іншого — створило передумови для соціальних конфліктів, які в подальшому мали вплинути на політичну стабільність як у колоніях, так і в метрополії [3, с. 52-60].

Іспанська корона активно втручалася в економічне життя колоній через встановлення монопольних торговельних систем та регулювання виробництва. Таке втручання стало запорукою як централізації влади, так і створення умов для подальшої інтеграції колоніальних економік у світову систему торгівлі. Правові та інституційні рамки, встановлені в період колонізації, визначили траєкторію розвитку економічних систем у пізніший період [1, с. 112-120].

Хоча концепція первинного накопичення капіталу допомагає зрозуміти

базові економічні процеси колоніальної епохи, сучасні дослідники вказують на низку обмежень даного підходу. Традиційні інтерпретації часто нехтували соціальними та культурними аспектами колоніального впливу, що також відігравали важливу роль у формуванні економічної системи. У цьому контексті важливо враховувати як внутрішні суперечності, так і зовнішні чинники, що впливали на процес накопичення капіталу.

Новітні дослідження прагнуть інтегрувати економічні, соціальні та культурні фактори в єдину модель аналізу колоніального накопичення капіталу. Так, наприклад, роботи Restall [5, с. 85-95] підкреслюють взаємозв'язок між економічною експлуатацією та трансформацією місцевих суспільств, що розширює традиційне розуміння процесів примітивного накопичення.

Попри величезні обсяги золота і срібла, що надходили з Америки, Іспанія не змогла ефективно використати свої колоніальні багатства для довготривалого економічного розвитку. Замість промислових інвестицій і технологічного прогресу, значна частина накопиченого капіталу була витрачена на військові кампанії, імпорт товарів і виплати боргів. У результаті Іспанія до кінця XVII століття опинилася в стані економічного занепаду, втративши свої лідерські позиції в Європі. Водночас накопичене багатство сприяло економічному розвитку інших країн, таких як Англія, Нідерланди та Франція, що заклало основу для їхньої майбутньої економічної гегемонії.

Отже, первинне накопичення капіталу в Іспанській колоніальній імперії стало одним із ключових чинників, що сприяли формуванню сучасних капіталістичних відносин. Видобуток дорогоцінних металів, система енком'єнда та встановлення земельних монополій дозволили не лише збагачувати державну казну, але й формувати соціально-економічну структуру, що стала базою для подальшої модернізації. Проте традиційні підходи до аналізу цього процесу мають свої обмеження, тому сучасні дослідники продовжують розширювати рамки аналізу, інтегруючи мультидисциплінарні підходи та враховуючи як економічні, так і соціальні чинники.

Список використаних джерел

1. Кузнєцова О. Іспанська колоніальна економіка: накопичення капіталу. *Журнал історичних досліджень*, 2005. №8(2). Р. 100–130.
2. Elliott J. H. *Imperial Spain: 1469-1716*. Cambridge University Press. 2002. Р. 230–235.

3. Fuente A. de la. Acumulación primitiva en la economía colonial española. *Revista de Historia Económica*, 1998. №7. P. 45–70.
4. Hobsbawm E. Primitive Accumulation. Розділ у *The Age of Capital*. Vintage Books, 1962. P. 47–53.
5. Restall M. Economic Exploitation and Social Transformation in Spanish America. *Colonial Studies Review*, 2010. №15(2). P. 85–95.
6. Schwartz S. B. Colonial Wealth and the Foundations of Modern Capitalism. *Historical Economics*, 1987. №12(3). P. 215–237.

Козюра Ігор

Доктор наук з державного управління, професор кафедри менеджменту.

Полтавський університет економіки і торгівлі

ORCID: 0000-0003-4681-5339

Дорошенко Владислав

Здобувач третього рівня вищої освіти кафедри менеджменту.

Полтавський університет економіки і торгівлі

ORCID: 0000-0002-9278-7167

РОЛЬ СОЦІАЛЬНО ВІДПОВІДАЛЬНОГО БІЗНЕСУ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ЗМІЦНЕННЯ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТА ПІДТРИМКИ МІСЦЕВИХ ГРОМАД В УМОВАХ КРИЗОВИХ ВИКЛИКІВ

У контексті воєнного стану і економічної нестабільності в Україні перед підприємствами постає критичний виклик щодо збереження їхньої стійкості і конкурентоспроможності. Кризові обставини, зокрема військові зіткнення на території країни, не лише підривають бізнес-процеси та порушують виробничо-збутові ланцюги, але й мають значний вплив на добробут суспільства та держави загалом. У такі періоди соціально відповідальний бізнес (СВБ) виступає важливим інструментом підтримки економічної стійкості та забезпечення допомоги місцевим громадам, які найбільше потерпіли від військових дій та їх наслідків.

Актуальність цього дослідження зумовлюється нагальною потребою українських підприємств у швидкій адаптації до умов воєнного стану і активній участі у відновленні національної економіки. У цьому контексті СВБ розглядається не лише як засіб підтримки компаній, але й як стратегічний підхід до збереження конкурентних переваг та довіри клієнтів і партнерів. Чимало українських бізнес-структур вже інтегрують соціально відповідальні